

”NOGET FOR NOGET”

– egoisme, ”nul tolerance” og fremmedfjendskhed sat i system

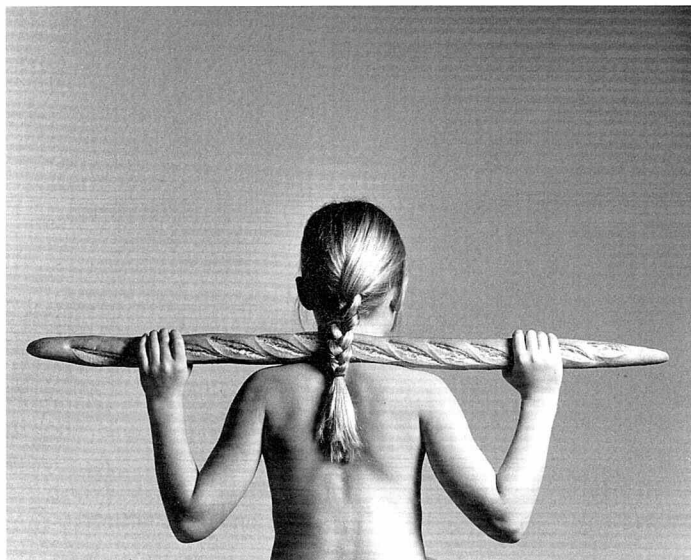

FOTO: PIA HANSEN

Af Morten Ejrnæs

Regeringen har lanceret et helt nyt koncept i værdikampen. ”Noget for noget” er blevet præsenteret som det korte samlende udtryk for regeringens politik. Den 23.02 fremlagde beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen og justitsminister Lene Espersen det nye program, som bl.a. lover ”mere for skatten”, ”orden i eget hus”, ”effektivitet”, ”konsekvens”, ”service”, ”flere frihedsgrader”, ”kvalitetsløft”, ”kortere ventetider”, ”effektiv kommunal integrationsindsats” og ”ren by”. Samtidig præsenteres programmet som et opgør med: ”konsekvensløshed”, ”vold”, ”kriminalitet” og ”lange ventetider”.

Programmet kan umiddelbart fremtræde sympatisk, men er meget overordnet og egentlig ret intetsigende. Det er jo svært at være uenig i at fremme de førstnævnte ting og bekæmpe de sidstnævnte. Måske er det grunden til, at filosofien bag ”noget for noget”-princippet ikke er blevet grundigt diskuteret. Tværtimod synes princippet at vinde genklang hos dele af oppositionen. ”Vi synes, at regeringens ”noget for noget”-princip kan være godt nok”, siger SF’s formand Holger K. Nielsen. Og Socialdemokratiets politiske ordfører Frank Jensen mener, at ”noget for noget” er et godt princip. Han tilføjer, at ”noget for noget” jo blot er et andet udtryk for rettigheder og pligter. Begge oppositionspolitikere har kritiske bemærkninger om regeringens program, men det er bemærkelsesværdigt, at de ikke direkte kritiserer selve retorikken, den bagvedliggende filosofi og de konkrete udmøntninger af princippet. Senest har medlem af Regeringens velfærdskommis-

sion, professor Jørn Henrik Petersen, i den netop udgivne bog "13 udfordringer til den danske velfærdsstat" og i en kronik i Politiken den 26.04 argumenteret for, at "noget for noget"-princippet kan redde en velfærdsstat, der er kørt af sporet.

"Noget for noget" er i løbet af kort tid blevet et slogan, som har vundet stor udbredelse. Realiteten er imidlertid, at regeringens nuværende beskæftigelses-, social-, kriminal- og u-landspolitik allerede på flere punkter følger "noget for noget"-princippet og virker både ulighedsskabende og inhuman. Det giver jeg først eksempler på. Dernæst viser jeg, at "noget for noget"-tankegangen vanskeliggør hensyntagen til almenvellet og bekæmpelsen af den globale ulighed. Endelig viser jeg hvorledes gennemførelsen af regeringens skattelettelser og Jørn Henrik Petersens lovprisning af "noget for noget"-princippet tydeliggør, at tankegangen både har en økonomisk og en ideologisk funktion.

Regeringen har allerede leveret flere konkrete eksempler på, hvordan princippet bliver udmøntet, og her viser konsekvenserne af det gennemførte princip sig tydeligt. Regeringen har således gennemført "noget for noget"-princippet over for kontanthjælpsmodtagere, der har været arbejdsløse i mere end et halvt år. Deres kontanthjælp er reduceret ganske betydeligt, hvilket fx kan betyde, at de bliver nødt til at flytte fra deres bolig. Når man ikke kan yde (arbejde), får man heller ikke lov til at nyde (få fuld kontanthjælp). Nyankomne flygtninge, der ikke kan få arbejde, får med samme begrundelse en ekstra lav ydelse. Begge dele resulterer for øjeblikket i mere fattigdom blandt de dårligst stillede arbejdsløse, fordi der ikke er nogen mulighed for at få arbejde for de svageste i en situation, hvor der er ca. 175.000 arbejdsløse.

Et af regeringens eksempler på udmøntning af princippet er, at kommunerne nu belønnes for, hvor hurtigt de kan bringe flygtningene i arbejde. Det betyder, at kommunerne kommer i en konkurrencesituation, hvor det gælder om at "kapre" de ressourcerige flygtninge og undgå de svage, torturerede og handicappede flygtninge. Regeringen tilskynder direkte gennem "noget for noget"-princippet kommunerne til at undgå de svage og omsorgskrævende flygtninge. Men ikke nok med det. Regeringen lægger op til, at kommu-

nale integrationsmedarbejdere skal belønnes med resultatløse i forhold til, hvor mange arbejdsløse de skaffer job.

Virksomheden af dette er, at kommunerne motiverer medarbejderne til at opprioritere arbejdet med stærke og ressourcerige arbejdsløse og nedprioritere arbejdet med de svageste. "Noget for noget"-princippet hviler direkte på eller fremelsker egoisme blandt de kommunale medarbejdere, og det resulterer i en yderligere nedprioritering af arbejdet med de svageste og mest omsorgstrængende. Det er virkningen af "noget for noget" i beskæftigelsespolitikken og socialpolitikken.

På det kriminalpolitiske område er straffene blevet længere. Nul tolerance-politikken er introduceret. Argumenterne er, at det kræver hensynet til befolkningens retsbevidsthed, og at forbrydelse ikke må kunne betale sig. Tager man noget, man ikke har ret til, får man en straf. "Noget for noget" i retspolitikken er kontant afregning. Gengældelsen er sat i system. Det har resulteret i overfyldte fængsler, lange ventetider og uro blandt de indsatte. Det er den foreløbige reelle virkning af "noget for noget"-princippet i kriminalpolitikken.

Der er gennemført nedskæringer i de sociale ydelser til arbejdsløse, der er sket stramninger i beskæftigelses-, kriminal- og flygtningepolitikken. Det er konkrete eksempler på princippet virkeliggørelse. En del af de 57 eksempler i regeringens plan ligger i direkte forlængelse af allerede gennemførte ændringer på disse tre politikområder. En anden del af eksemplerne i planen indeholder hensigts-erklæringer om at gøre noget bedre. De vigtigste eksempler viser imidlertid, at princippet indvarsler et opgør med omsorgen for de svageste medborgere. Egoismen skal sættes i system på alle planer inden for det offentlige.

"Noget for noget"-programmet indeholder på den ene side elementer af traditionel liberalistisk politik. Regeringens opfattelse er, at de sociale ydelser til de svageste skal nedsættes, således at konkurrencen blandt arbejdstagerne skærpes. På den anden side indeholder princippet en traditionel konservativ lov og orden-politik, hvor "nul tolerance-politikken" under dække af hensynet til retsbevidstheden sættes over humane, behandlingsmæssige og samfundsøkonomiske hensyn. Og endelig er der stærke elementer af Dansk Folkepartis fremmedfjendskhed i den konkrete

te udformning af "noget for noget"-princippet. Egoismen, kynismen og fremmedfjendskheden træder tydeligt frem i de forslag, der vedrører de svageste medborgere.

Det er også karakteristisk for "noget for noget"-politikken, at den umuliggør hensyntagen til almenvellet. Dette viser sig først og fremmest ved, at planen kun indeholder ganske få og i øvrigt virkningsløse forslag om miljøforbedringer og slet ingen om ulandsbistand. "Noget for noget"-princippet kan nemlig ikke sikre, at man planlægger og gennemfører reformer af hensyn til almenvellet hverken nationalt eller globalt. Det viser sig tydeligt i forslagene: "Ren by", "Miljø med vilje", "Skovordninger" og "Pilotprojekter for nationalparker". Disse forslag er meget luftige, og det er fuldstændig umuligt at se, hvordan der på disse områder kan komme resultater, der kan fremme almenvellet. Det karakteristiske er jo netop, at den enkeltes isolerede indsats for almenvellet ikke giver noget igen. Derfor er der i "noget for noget"-princippet ingen tilskyndelse til handlinger, der gavner almenvellet. Fx lanceres der i planen ingen indsatser mod den tiltagende gylleforurening. Tværtimod er det "noget for noget"-princippet (jagten på den størst mulige fortjeneste), der gør, at svineproduktionen både legalt og illegalt udvides, og gylleforureningen øges, uden at der bliver grebet effektivt ind. Der er heller ingen planer om, hvordan trafikproblemerne i de store byer løses. "Noget for noget"-princippet bevirker her, at alles individuelle forsøg på at få noget (kortere transporttid) til stadighed fører til længere bilkøer. Ikke et eneste af de 57 forslag drejer sig om ulandsbistand. Selve tanken bag denne indsats strider også mod "noget for noget"-princippet. Det er ifølge denne tankegang utænkeligt, at Danmark yder – ikke for at få noget igen – men for at øge det globale almenvel. Det er logik, at "noget for noget" hverken kan sikre almenvellet i Danmark eller i verden.

Inden for de sidste måneder har regeringens skattelettelser for at skabe beskæftigelse givet et klokkeklart eksempel på, at regeringen, når den nødtvungent må gøre et forsøg på at demonstrere handlevilje i forhold til

den stigende arbejdsløshed, samtidig forsøger at være tro mod "noget for noget"-princippet og dermed negligerer de arbejdsløses behov. Både før og efter den officielle lancering af "noget for noget"-princippet har beskæftigelsesministeriet konsekvent udmøntet princippet i arbejdsmarkedslovgivning, der har skullet anspore mennesker til selv at skaffe sig arbejde, og "noget for noget" har været standardsvaret på, hvorledes arbejdsløsheden skulle bekæmpes. I april måtte regeringen dog erkende, at disse bestræbelser ikke havde resulteret i, at arbejdsløsheden var faldet; de fri markeds kræfter kunne ikke af sig selv bekæmpe arbejdsløsheden, og der blev sat 10 mia. kroner af til bekæmpelsen af arbejdsløsheden. Regeringen valgte at bruge dem på at stimulere den økonomiske aktivitet i samfundet ved at give store skattelettelser til alle dem, der i forvejen har arbejde. Derimod var der ingen skattelettelser eller øgning af de sociale ydelser til de arbejdsløse, selvom flere penge til netop disse grupper ville have givet sig udslag i mere indenlandsk efterspørgsel og dermed en større stigning i beskæftigelsen samtidig med, at det ville have mildnet konsekvenserne af indtægtstab. Der var altså ingen omsorg for de mennesker, der er blevet direkte ramt af arbejdsløsheden, og som dagligt må undvære almindelige forbrugsgoder. Skattelettelserne er blevet givet til dem, der yder noget. Det er også dem, der vil få noget, og om de så vil bruge pengene på at rejse til udlandet og købe biler eller rødvin, blander regeringen sig ikke i. For regeringen har det vigtigste hverken været at mindske arbejdsløsheden eller at mildne følgerne af indtægtstab for dem, der er ramt af arbejdsløsheden. Overholdelsen af "noget for noget"-princippet har igen været det vigtigste for regeringen. Denne udmøntning af "noget for noget"-princippet er det seneste og måske også det mest åbenbare eksempel på, at indsatser, der tilsyneladende sættes ind for at gavne de arbejdsløse, først og fremmest gavner alle os andre, der belønnes ekstra for det, vi forvejen yder, mens de arbejdsløse må tage til takke med de ca. 6.000 jobs, som vores andres (over)forbrug skaber.

Medlem af velfærdskommissionen Jørn Henrik Petersens ser "noget for noget" tankegangen som en løsning på velfærdsstatens problemer. Nu er det ikke nyt, at økonomer

har en tendens til at foreslå, at så mange forhold som muligt styres gennem markedet. Det interessante men også skræmmende ved professorens argumentation er imidlertid, at den ikke er økonomisk men filosofisk. Han opstiller en modsætning mellem det rationelt nyttekalkulerende menneske og det etiske menneske, der drager omsorg for andre mennesker, hvis de lider nød, og han erkender, at man gennem regler og love må tøjle egoismen og tage hensyn til de svage. Det har givet sig udslag i en dansk velfærdsmodel, der omfordeler goderne fra rig til fattig og yder omsorg til mennesker med sociale problemer. Omfanget af omfordelingen og omsorgen har i Danmark indtil videre været større end i mange andre velfærdssamfund. Men JHP mener, at den anonyme velfærdsstat har ført til en situation, hvor hverken de rige, der over skatten "giver" til de fattige, eller de fattige som "modtager" tilskuddene føler sig gensidigt forpligtet; begge parter tænker kun på at rage til sig, og det skaber et "gratistproblem" i samfundet. JHP påstår til sidst, at "noget for noget"-princippet kan redde velfærdsstaten.

Selvfølgelig er det et problem, hvis mennesker unddrager sig forpligtelserne eller bare rager til sig. Og det er også rigtigt, at oplevelsen af gensidig forpligtelse mellem mennesker vanskeliggøres af stor afstand og uigennemskuelighed i systemerne. Det er en udfordring for velfærdssamfundet; for det er i dag mere end nogensinde nødvendigt med ikke bare en lokal men også en global forpligtethed. Men dette problem løses ikke gennem mere markedsstyring, der bare sætter unddragelsen og "tilragningen" i system. JHP's forslag om mere "noget for noget" er ikke en redning for velfærdssamfundet men en kapi-tulation over for de blinde markeds kræfter.

Det kan ikke undre, at et liberalistisk parti som Venstre kan lancere "noget for noget"-princippet som en mere spiselig udgave af at lade de fri markeds kræfter være det overordnede styringsprincip i samfundet. Det kan heller ikke undre, at de Konservative med henvisning til befolkningens retsbevidsthed kræver hårdere og længere straffe – kort sagt krav om gengældelse, og det kan endelig ikke undre, at Dansk Folkeparti gerne vil anvende disse principper over for etniske minoriteter.

De fleste kernevælgere i de tre partier er derfor tilhængere af en af ovenstående tre holdninger. Derimod er der formentlig kun få vælgere i de tre partier, der går ind for alle tre principper og deres afledte konsekvenser. De tre facetter af regeringens nuværende politik er markedsstyring, gengældelse og fremmedfjendskhed. Regeringen har forsøgt at camouflere "noget for noget"-princippet med brede hensigtserklæringer, som ikke har det fjerneste med "noget for noget"-tankegangen at gøre, og måske derfor har "noget for noget" hidtil fået lov til at stå som et samlende uantastet slogan for regeringens politik.

Det fremstår derfor ikke klart, at "noget for noget"-princippet overlader samfundsstyringen til markedsstyring, som skaber øget fattigdom. Heller ikke gengældelsesprincippets manglende effektivitet, fraværet af et resocialiserende sigte og den inhumane behandling fremstår klart. Og diskriminationen af etniske minoriteter fremstilles som et forsøg på at skabe arbejdsmarkedsintegration. De mange plusord i programmet tjener til at tilsløre, at "noget for noget" grundlæggende er et udtryk for at sætte egoismen og gengældelsen i system.

"Noget for noget"-princippet er et opgør med omsorg for de svageste, det er et opgør med fællesskaber, der bygger på samhørighed, hvor man yder, fordi man er en del af fællesskabet, og ikke fordi man får "noget for noget", og det er endelig et opgør med hensyntagen til almenvellet.

Det er foruroligende, at regeringen ser bort fra konsekvenserne af "noget for noget"-politikken og camouflerer denne filosofi med intetsigende hensigtserklæringer. Det er foruroligende, at et medlem af velfærdskommissionen legitimerer tankegangen som et hovedprincip inden for socialpolitikken. Og det er også foruroligende, at oppositionen ikke klart og utvetydigt har meldt ud, hvad den mener om "noget for noget"-princippet. Hvis ikke oppositionspartierne forholder sig til denne tankegang og lancerer alternativer til disse værdier, så er der ingen værdikamp. Så er markedsprincippet, nul tolerance-princippet og fremmedfjendskheden blevet dominerende værdier uden kamp. Det danske folk har fortjent en utilsløret værdikamp om disse vigtige spørgsmål.

Morten Ejrnæs er lektor ved Aalborg Universitet.